

כ"ב תמוז תשע"ה, 9.7.2015

גיליון מס' 466

פרשת פנחס

קנאות וברית שלום

מאת ד"ר גילי זיון, קיבוץ סנוד

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה לְאמֹר, פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיב אֶת חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּקַנְאוֹ אֶת קְנָאתִי בְּתוֹכְכֶם, וְלֹא-כְלִיתִי אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹתַי. לָכֵן אָמַר, הֲנַנִּי נָתַן לּוֹ אֶת-בְּרִיתִי שְׁלוֹם. וְהִיְתָה לוֹ וּלְזָרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנָּה עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו וַיִּכְפַּר עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כה, י-יג).

מדוע ניתנה ברית שלום לאבי הקנאים, פנחס בן אלעזר? לכאורה זו התמורה הפחות מתאימה למי שבסוף הפרשה הקודמת לקח רומח בידו ודקר למות את "איש ישראל ואת האשה" ללא משפט וללא בית דין?

כמה תשובות ניתן לתת לשאלה זו:

הראשונה היא, שיש רגעים בהם רק מעשה קנאות יכול לעצור את המהלך ההרסני, את המגפה. מה שנראה חריג, אכזרי ובלתי תקני בעליל או בלשון חז"ל, "הבא לימלך אין מורין לו" (בבלי סנהדרין פב ע"א) - ברגע נדיר של חיי אומה, הוא הדבר הנכון לעשות. כלומר, באותם מקרים נדירים בהם המעשה שנעשה כל כך קיצוני ופוגעני, אין מנוס מלהגיב אליו בדרך כזו ועל כן "הבועל את כותית קנאין פוגעין בו" (שם). פומביות המשגל הפולחני של נשיא שמעון עם הנסיכה המדיינית, "לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל", וחוסר האונים של צמרת המנהיגות הבוכה "פתח אהל מועד" מצריכים פנחס כזה או אחר שיקום ורומח בידו.

התשובה השנייה שונה לחלוטין, היא מבקשת לראות בברית השלום וברית כהונת עולם תרופה למכה ולא פרס על מעשה הרואי. כמו שמעון ולוי ש"זוכים" ל"אֶחָלְקֶם בְּנֵעֻקְב וְאֶפִּיצֶם בְּיִשְׂרָאֵל" בגלל ש"אָרוּר אָפֶם כִּי עָז וְעִבְרָתֶם כִּי קָשְׁתָה" (בראשית מט, ז), כך גם פנחס זוכה בברית שלום, וכהונת עולם ומסולק מהעשייה המדינית והצבאית.

בשנים בהן פרשת פנחס נופלת לפני יז' בתמוז קוראים בהפטרות פנחס את סיפורו של אליהו (פרק יט במלכים א). אליהו בקנאותו מזכיר לנו את פינחס בן אלעזר. מעניין לציין כי גם דמותו של אליהו המקראי תזכה "לריכוך" (לתיקון) שהוא מעין "ברית השלום" של פינחס. אליהו כפי שמספרת ההפטרה, יצטרך למשוך את אלישע בן שפט לנביא תחתיו. וזה האחרון יפעל בניגוד לרבו בדרכים של ריפוי ותיקון ולא בדרכי שרפה והריגה. המשכו של התיקון בדברי הנביא מלאכי המציג את אליהו בדמותו של המפייס, המרגיע והמשלים¹: "הנה אנכי שלח לכם את

¹ "אמר ר' יהושע ... הלכה למשה מסיני שאין אליהו הנביא בא ... אלא ... וחכמים אומרים: לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם" (מסכת עדיות ח' משנה ז)

אליה הנביא ... והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם" (מלאכי ג, כג-כד), וסיומו של התיקון בתלמוד ובפולקלור היהודי, בסיפורים על אליהו הטוב והמושיע (המדרשים מייחסים תפקידים רבים ומגוונים לאליהו כפותר מחלוקות, כמגן וכמושיע, ועל פי רוב אין הוא מופיע בהם כקנאי), ובייחוס "כסא של אליהו" לסנדק בטקס ברית המילה.

רד"ק בפירושו למלאכי ג,א, מביא את דברי המדרש היפה המאחד את דמותם של פנחס ואליהו ומעביר אותה תהליך של ריכוך ואימון ב"ראיית הטוב":

אמר באגדה, שאליהו קנא על ברית מילה שמנעה מהם מלכות אפרים, שנאמר "קנא קנאתי לה' אלהי ישראל כי עזבו בריתך בני ישראל", אמר לו: קנאת בשטים וכאן אתה מקנא על המילה, חייך שאין ישראל עושים ברית מילה עד שאתם רואה בעיניך. מכאן התקינו לעשות כסא הכבוד לאליהו, שנקרא מלאך הברית, שנאמר "ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא אמר ה' צבאות".

פנחס לא יוכל לשמש כמנהיג לאורך זמן. קנאותו אולי טובה לרגע נדיר וחריג אך איננה מקובלת בשום פנים ואופן כדרך המלך להנהיג דתית וחינוכית ולפיכך הוא יזכה ל"ברית שלום" שתאזן את קנאותו.

ר"ר גילי (מבצרי) זיון, חברת קיבוץ סעד, אם להמישה וסבתא לשמונה. עסקה בחינוך והוראת מקרא, תלמוד, מדרש ומחשבה יהודית. ניהלה את "מרכז יעקב הרצוג ללימודי יהדות". היתה שותפה להקמת מכינת "צהל". הדוקטורט שלה עוסק במפגש בין אורתודוקסיה יהודית לבין עולם פוסט-מודרני, פרסמה מאמרים בתחום יהדות ומגדר. מנחה סדנאות ובתי מדרש ברחבי הארץ, מנחה במכון מנדל למנהיגות חינוכית, מרכזת קליטת משפחות צעירות בקיבוצה ובשעות הפנאי מציירת.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של תנועת הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בעורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בעורת הנושא. תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il